

Nieuwe bepalingen inzake het kiesrecht en de verkiezingen (Kieswet)

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 19 juli 1989

De door de verschillende fracties geformuleerde opmerkingen en vragen geven mij aanleiding het volgende te antwoorden.

De leden van de fractie van het C.D.A. vroegen naar de sanctie bij overtreding van de artikelen J 12, eerste lid, en J 14.

Aan eerstgenoemde bepaling, inhoudende dat gedurende de zitting van het stembureau steeds de voorzitter en twee leden van het stembureau aanwezig zijn, is een strafrechtelijke sanctie verbonden. Artikel Y 10 bepaalt dat de voorzitter, de leden en de opgeroepen plaatsvervangende leden van het stembureau die gedurende de zitting buiten noodzaak afwezig zijn zonder dat in vervanging is voorzien, worden gestraft met geldboete van de eerste categorie. Bij afwezigheid van een lid kunnen de bepalingen van de Kieswet inzake de stemuitbrenging niet op de juiste wijze worden uitgevoerd. De wet verbindt hieraan niet automatisch de ongeldigheid van de stemming in het stemdistrict. Niettemin kan een dergelijke onregelmatigheid onder omstandigheden dit gevolg hebben. Dit staat ter beoordeling van het vertegenwoordigend orgaan bij het onderzoek van de geloofsbriefven. Een kiezer die een dergelijke overtreding van de voorschriften van de Kieswet constateert, kan dit als bezwaar in het proces-verbaal van de zitting van het stembureau doen opnemen en aldus ter kennis van het vertegenwoordigend orgaan brengen.

De bij deze herziening in de Kieswet op te nemen bepaling van artikel J 14 dat de leden van het stembureau tijdens de uitoefening van hun functie geen blijk geven van hun politieke gezindheid, is niet strafrechtelijk gesanctioneerd. Ik ben er voorshands van uitgegaan dat daaraan in de praktijk geen behoefte bestaat. Naar aanleiding van vragen vanuit de Tweede Kamer op dit punt heb ik gewezen op de controle door de kiezers, die in voorkomend geval bezwaren in het proces-verbaal van het stembureau kunnen doen opnemen, en op de mogelijkheid dat burgemeester en wethouders in daartoe aanleiding gevende gevallen een stembureaulid met onmiddellijke ingang van zijn taak kunnen ontheffen (kamerstukken II, 1988-1989, 20 264, nr. 8, bladzijde 127 en nr. 18, bladzijde 65-66).

Meer in het algemeen kan ik aan het voorgaande nog toevoegen dat een stembureaulid dat opzettelijk de bepalingen van de Kieswet

overtreedt, zich daarmee diskwalificeert voor een benoeming bij een volgende verkiezing.

Dezelfde leden vroegen vervolgens wat er gebeurt met de bezwaren die kiezers in het proces-verbaal van de zitting van het stembureau of van het hoofdstembureau hebben doen opnemen.

In de eerste plaats ligt het op de weg van de (hoofd)stembureaus om in het proces-verbaal op de ingediende bezwaren te reageren. De huidige modellen L 11 voor het proces-verbaal van de zitting van het stembureau maken hiervan reeds uitdrukkelijk melding. Bij de herziening van de verschillende in de Kieswet voorgeschreven modellen voor proces-verbaal zal dit ook in de andere daarvoor in aanmerking komende gevallen gebeuren. De processen-verbaal van de hoofdstembureaus worden in afschrift naar het centraal stembureau overgebracht. Het centraal stembureau kan in de bezwaren die in deze processen-verbaal zijn vermeld, aanleiding vinden tot een hertelling van de stemmen te besluiten (artikel P 21). De processen-verbaal van de stembureaus en afschriften van de processen-verbaal van de hoofdstembureaus worden voorts ter kennis gebracht van het orgaan waarvoor de verkiezing plaats heeft. Hierdoor kan het vertegenwoordigend orgaan bij het onderzoek van de geloofsbrieven mede aandacht besteden aan de ingediende bezwaren. Dit kan ertoe leiden dat bepaalde bezwaren ter kennis gebracht worden van de voor het verloop der verkiezing verantwoordelijke organen met het verzoek naar aanleiding daarvan de geëigende maatregelen te nemen. Eventueel kunnen ingediende bezwaren ook het vertegenwoordigend orgaan tot een gehele of gedeeltelijke hertelling van de stemmen doen besluiten (artikel V 4, vierde lid), hetgeen vervolgens kan leiden tot het niet toelaten van één of meer benoemde leden wegens de onjuistheid van de vaststelling van de uitslag van de verkiezing. Ook kunnen ingediende bezwaren leiden tot het niet toelaten van één of meer benoemde leden wegens de ongeldigheid van de stemming in één of meer stemdistricten. Een formele procedure voor de behandeling van ingediende bezwaren is niet voorgeschreven.

De leden van de fractie van het C.D.A. meenden dat in de laatste volzin van artikel V 4, eerste lid, aan de wetgever ten opzichte van het parlement een bevoegdheid wordt verleend waarvan het de vraag is of die in artikel 58 van de Grondwet gegeven is.

Ik herinner eraan dat de bedoelde volzin, luidende: «De wijze waarop het onderzoek van de geloofsbrieven van de leden van de Tweede, onderscheidenlijk van de Eerste Kamer geschiedt, wordt geregeld in het reglement van orde van de desbetreffende Kamer», bij de behandeling van de Kieswetwijziging van 6 juni 1985, Stb. 333, in de Kieswet is opgenomen als gevolg van de aanneming van een amendement-De Kwaadsteniet. Minister Rietkerk had opneming van de bepaling ontraden, omdat de Kamers reeds de bevoegdheid hadden het onderzoek van de geloofsbrieven in hun reglementen van orde te regelen, zodat het amendement naar zijn mening geen goede zin had. De Kamer achtte niettemin opneming wenselijk. Waar een zo recente uitdrukkelijke uitspraak van de Kamer voorlag, achtte ik het niet opportuun de bepaling in het wetsvoorstel tot herziening van de Kieswet weer ter discussie te stellen.

In de parlementaire discussie over de onderhavige bepalingen is de verenigbaarheid ervan met artikel 58 van de Grondwet eveneens door de C.D.A.-fractie aan de orde gesteld. Minister Rietkerk heeft daarop geantwoord dat het open systeem van de Grondwet het niet nodig maakt dat daarin aan de wetgever uitdrukkelijk de bevoegdheid wordt verleend te bepalen dat in de reglementen van orde wordt geregeld op welke wijze het onderzoek van de geloofsbrieven van haar leden geschiedt. Ik zie ook thans geen reden de grondwettigheid van de onderhavige bepaling in twijfel te trekken. De bepaling doet geen afbreuk aan de in artikel 58

neergelegde bevoegdheid van de Kamers tot onderzoek van de geloofsbrieven van de nieuw benoemde leden. Het erkent die bevoegdheid juist uitdrukkelijk door vast te stellen dat de wijze waarop dit onderzoek geschiedt, ter regeling is voorbehouden aan de reglementen van orde van de Kamers. Zonder deze bepaling zou dat ook het geval zijn. De opneming ervan betekent dan ook niet dat de wetgever een bevoegdheid verleent aan de Kamers. Naar mijn oordeel is dus voor de grondwettigheid van de laatste volzin van artikel V 4, eerste lid, niet van belang dat artikel 58 van de Grondwet geen melding maakt van de wijze waarop de geloofsbrieven onderzocht dienen te worden.

De leden van de fractie van de V.V.D. vroegen mijn standpunt kenbaar te maken inzake het voorstel, door de heer Wiebenga in de Tweede Kamer gedaan, dat bij de Nederlandse ambassades en consulaten briefstembureaus worden ingericht.

Ik heb daarover thans nog geen ander standpunt dan ik aan de Tweede Kamer heb medegedeeld. Dat houdt in dat dit voorstel weliswaar de kans bevordert dat de briefstemmen tijdig arriveren, maar dat het tegelijkertijd zal leiden tot een vertraging bij de officiële vaststelling van de verkiezingsuitslag, tenzij de voor inzending van de briefstem beschikbare tijd weer verkort zou worden. Ik heb bij de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer niet uitgesloten dat na verdere bestudering zou blijken dat aan het voorstel toch meer voor- dan nadelen zijn verbonden, en raadpleging van de Kiesraad hierover toegezegd. Ik zal de Kiesraad vragen zich hiermee, na de advisering over de uitvoeringsregelingen van de herziene Kieswet en de werkzaamheden in verband met de Tweede Kamerverkiezing, bezig te houden.

De leden van de fractie van de V.V.D. en van D66 besteedden aandacht aan de nummering van de Kieswet door middel van letters en nummers. Het in het voorstel gehandhaafde systeem van nummering is ingevoerd bij de totstandkoming van de Kieswet van 1951. Dit werd gedaan, omdat bij de Kieswet, die van fase tot fase het verkiezingsproces beschrijft, een dergelijke nummering bijdraagt tot een grotere toegankelijkheid van de wet voor degenen die daarmee moeten werken. Van belang is daarbij ook dat door een overeenkomstige nummering van het Kiesbesluit de op elke fase betrekking hebbende uitvoeringsbepalingen en modellen gemakkelijk te vinden zijn. Omdat deze methodiek in de praktijk haar waarde bewezen heeft, is zij ook in het voorstel voor een herziene Kieswet gehandhaafd. Als algemene regel verdient doorlopende nummering van de artikelen van een wet de voorkeur. In een bijzonder geval kan er echter reden zijn daarvan af te wijken.

In het feit dat de hoofdstukindeling vanaf hoofdstuk H niet meer identiek is aan die van de huidige Kieswet, zie ik geen reden om van het systeem af te stappen. Dat de gewijzigde hoofdstukindeling grote verwarring zal scheppen, acht ik niet aannemelijk. Degenen die vertrouwd zijn met de oude indeling, zullen ongetwijfeld even aan de nieuwe letteraanduidingen moeten wennen. Dat is echter een kwestie van voorbijgaande aard, zoals die zich regelmatig bij vervanging van oude wetten door nieuwe voordoet. De voordelen van het systeem daarentegen zijn van blijvende betekenis.

Op de vraag of met gebruikmaking van artikel Z 9, tweede lid, bij de bekendmaking van de wet alsnog een doorlopende nummering zou kunnen worden vastgesteld, luidt het antwoord dat dit naar de letter van die bepaling wel mogelijk is, aangezien daarin over de wijze van nummering niets is vastgelegd. Het zal echter duidelijk zijn dat in het licht van de passage in de memorie van toelichting over de handhaving van het huidige systeem van nummering een zodanige toepassing van de bepaling in strijd zou zijn met de strekking ervan, te weten het verkrijgen van een doorlopende letteraanduiding van de hoofdstukken en een doorlopende nummering per hoofdstuk.

Ik heb er kennis van genomen dat de leden van de fractie van D66 sommige onderdelen van het wetsvoorstel beschouwen als materiële beperkingen van het passief kiesrecht die door de feitelijke situatie niet worden gerechtvaardigd. Waar zij aankondigden deze kritiek bij de plenaire behandeling nader te zullen toelichten, meen ik thans te kunnen volstaan met op te merken dat ik dezelfde kritiek van geestverwanten van deze leden in de Tweede Kamer op goede gronden meen te hebben weerlegd.

Voor de opmerking van leden van de fractie van D66 dat het ontbreken van een transponeringstabel de bestudering van de stukken voor de leden van de Eerste Kamer heeft bemoeilijkt, heb ik begrip. Weliswaar zijn bij de memorie van toelichting vergelijkende overzichten gevoegd van de artikelen van het wetsvoorstel en de huidige Kieswet en omgekeerd, maar deze overzichten sluiten niet aan bij de nummering van het gewijzigde voorstel van wet, zoals dat de Eerste Kamer heeft bereikt. Met de opneming van artikel Z 9, tweede lid, was mede beoogd dat bij doorzending van het wetsvoorstel van de Tweede naar de Eerste Kamer geen vernummering zou plaatsvinden. De voorzitter van de Tweede Kamer heeft echter met toepassing van artikel 100 van het reglement van orde van de Tweede Kamer de in artikel Z 9 voorziene nummering reeds aangebracht. Teneinde alsnog aan het gesignaleerde bezwaar tegemoet te komen heb ik bij deze memorie een geactualiseerde versie van de vergelijkende overzichten gevoegd, waarin ook de nummering van het aan de Eerste Kamer gezonden gewijzigde voorstel van wet is verwerkt.

De leden van de fractie van D66 vroegen of de voorgestelde vervroeging van de kamerverkiezingen naar maart nog wel zin heeft. Zij wezen daarbij op het feit dat vanaf 1994 de Tweede-Kamerverkiezingen zullen samenvallen met de raadsverkiezingen, zolang het niet tot vervroegde kamerverkiezingen als gevolg van kamerontbinding komt.

Ik erken dat het huidige voorstel tot vervroeging van de Tweede-Kamerverkiezingen met het oog op de mogelijkheid dat het nieuwe kabinet nog invloed op de eerstvolgende begroting kan uitoefenen, in vergelijking tot het oorspronkelijke voorstel het nadeel heeft dat, indien de kamerverkiezingen samenvallen met de raadsverkiezingen, de kamerverkiezingen naar mei worden verschoven. Het gaat mij evenwel te ver te veronderstellen dat het huidige voorstel geen betekenis meer heeft. De leden van de fractie van D66 wezen zelf al op de mogelijkheid van kamerontbinding, waardoor de periodieke Tweede-Kamerverkiezingen in een ander jaar dan raads- of statenverkiezingen kunnen vallen. Zodra zich een dergelijk geval voordoet, zullen de Tweede-Kamerverkiezingen voortaan in maart plaatsvinden.

De leden van deze fractie vroegen voorts wat de strekking is van artikel C 3, tweede lid, indien het niet gaat om leden die aftreden, maar om kamerontbinding in verband met grondwetsherziening, welke ontbinding pleegt samen te vallen met een periodieke verkiezing. Meer specifiek vroegen zij of men in geval van ontbinding ook van «aftreden van leden» spreekt.

Artikel C 3, tweede lid, heeft betrekking op het tijdstip van aftreden van de leden van de Tweede Kamer die gekozen zijn bij naar mei verschoven kamerverkiezingen. Het gaat hierbij dus om het tijdstip van aftreden in verband met periodieke verkiezingen. Een Tweede-Kamerverkiezing wegens een ontbinding als gevolg van grondwetsherziening pleegt weliswaar op dezelfde dag te worden gehouden als waarop de periodieke verkiezing van die Kamer zou worden gehouden, doch valt niet om die reden ook als periodieke verkiezing aan te merken. In een dergelijk geval van kamerontbinding valt het «aftreden» van de leden van

de Tweede Kamer die gekozen zijn bij naar mei verschoven periodieke verkiezingen, derhalve buiten de werking van artikel C 3, tweede lid. Het tijdstip van dit aftreden is het tijdstip waarop de ontbinding ingaat. Dat tijdstip wordt in het ontbindingsbesluit vastgesteld. Het staat vrij daarvoor een ander tijdstip te kiezen dan de datum waarop de leden anders regulier zouden zijn afgetreden. Men kan in geval van ontbinding wel van «aftreden» spreken, maar dat is niet een geval van aftreden waarop artikel C 3, tweede lid, betrekking heeft.

De vraag van de leden van de fractie van D66 heeft mij overigens op het spoor gebracht van een bijzonder effect van de werking van de artikelen C 2 en C 3 in hun onderlinge samenhang na de aanvaarding van het amendement-Tegelaar-Boonacker op laatstgenoemd artikel. Het gaat om het volgende.

In artikel C 2 is de vanouds bestaande regeling neergelegd dat de zittingsduur van een na ontbinding gekozen Kamer met een periode van maximaal een jaar wordt verlengd om te bereiken dat volgende verkiezingen weer op het normale daarvoor vastgestelde tijdstip in het jaar plaatsvinden. Uit deze regeling vloeit voort dat de zittingsduur nooit langer kan zijn dan vijf jaren. Zij voldoet daarmee aan het bepaalde in artikel 64, vierde lid, van de Grondwet, waarin de maximale zittingsduur van vijf jaren voor een dergelijk geval is vastgelegd. Als tijdstip waar vanaf de gewijzigde zittingsduur wordt berekend, hanteert artikel C 2 het tijdstip van de zitting van het centraal stembureau waarin de uitslag van de verkiezing is bekendgemaakt. Doet zich bij deze regeling het geval voor dat de Tweede Kamer wegens grondwetsherziening wordt ontbonden tegen het tijdstip waarop de normale zittingsduur geëindigd zou zijn, dan leidt toepassing van artikel C 2 ertoe dat de nieuwe Kamer – die eveneens een na ontbinding gekozen Kamer is – precies vier jaren zitting heeft, zoals ook het geval is met een niet na ontbinding gekozen Kamer.

Toepassing van artikel C 3 kan nu echter meebrengen dat in het genoemde geval – de ontbinding wegens grondwetsherziening tegen het tijdstip waarop de normale zittingsduur zou zijn geëindigd – de ontbinding niet in maart maar in mei plaatsvindt, omdat het een jaar betreft waarin ook verkiezingen van provinciale staten of de gemeenteraden worden gehouden. In dat geval zou toepassing van artikel C 2 ertoe leiden dat de na ontbinding wegens grondwetsherziening gekozen Kamer niet vier jaren maar vier jaren en tien maanden of, indien artikel C 3, eerste lid, opnieuw van toepassing is, vijf jaren zitting zou hebben. Ingevolge artikel C 2 zou bij voorbeeld het aftreden van de Tweede Kamer, indien zij in mei 1994 is gekozen bij periodieke verkiezingen die tevens ontbindingsverkiezingen wegens grondwetsherziening waren, in maart 1999 plaatsvinden. Omdat in dat jaar ook statenverkiezingen zullen worden gehouden, zou het tijdstip van aftreden evenwel in gevolge artikel C 3, eerste lid, worden verschoven naar mei. De Kamer zou dus vijf jaren zitting hebben. Indien geen ontbinding had plaatsgevonden, zou de op hetzelfde tijdstip gekozen Kamer een zittingsduur van vier jaren hebben. Voor dit verschil bestaat geen reden.

Een ander mogelijk effect van de gecombineerde toepassing van de artikelen C 2 en C 3 is dat in strijd met bovengenoemde grondwetsbepaling de zittingsduur van een na ontbinding gekozen Kamer de termijn van vijf jaren met enkele maanden zou kunnen overschrijden. Dat zal zich kunnen voordoen bij een kamerontbinding in een jaar voorafgaand aan het jaar waarin verkiezingen voor provinciale staten of gemeenteraden worden gehouden, tegen een zodanig tijdstip dat de zitting van het centraal stembureau waarin de uitslag van de verkiezing wordt bekendgemaakt, ligt tussen de dinsdag in de periode van 15 tot en met 21 maart en de dinsdag in de periode van 17 tot en met 23 mei. Zou bij voorbeeld de Tweede Kamer in april 1993 worden ontbonden, dan zou

de na de ontbinding gekozen Kamer ingevolge de artikelen C 2 en C 3 zitting hebben tot eind mei 1998, aangezien in dat jaar gemeenteraadverkiezingen plaatsvinden. Dit effect is uit een oogpunt van grondwettigheid niet goed aanvaardbaar. Weliswaar kan door het tijdstip van ingang van de ontbinding korte tijd uit te stellen dit effect worden ontgaan, maar een wettelijke regeling die rekenkundig deze mogelijkheid impliceert, is toch niet wenselijk.

Ten einde de beide vermelde effecten te vermijden acht ik een aanpassing van artikel C 2 noodzakelijk, en wel in die zin dat de in artikel C 2 genoemde periode van vier jaren verkort wordt tot drie jaren, indien de zitting van het centraal stembureau waarin de uitslag van de verkiezing is bekendgemaakt, valt in de periode, aanvangend met de dinsdag in de periode van 15 tot en met 21 maart en eindigend met de dinsdag in de periode van 17 tot en met 23 mei. Deze aanpassing leidt ertoe dat de zittingsduur van een na ontbinding gekozen Kamer zal kunnen variëren van vier jaren min twee maanden tot vier jaren plus tien maanden. Ik ben voornemens deze wijziging van artikel C 2 bij nota van wijziging op te nemen in wetsvoorstel 21 151 (Vervanging van de Wet Europese verkiezingen alsmede aanpassing van enige andere wetten in verband met de herziening van de Kieswet).

De leden van de fractie van D66 hadden voorts een aantal opmerkingen en vragen over de behandeling van wetsvoorstellen met een controversieel karakter nadat een besluit tot kamerontbinding is genomen. Het lid van de S.G.P.-fractie sloot zich hierbij aan.

Het gaat hierbij om een problematiek die belangwekkend is en tevens actueel. Zij valt echter ruimschoots buiten de materie die door het onderhavige wetsvoorstel wordt bestreken en leent zich meer voor een bespreking in het kader van de algemene politieke beschouwingen of de behandeling van de begroting van Algemene Zaken. Ik meen dan ook in mijn reactie terughoudendheid te moeten betrachten en volsta met de volgende antwoorden op de in het voorlopig verslag geformuleerde vragen.

De leden hebben gevraagd of het beroep op het controversiële karakter van wetsvoorstellen in de periode voorafgaande aan de verkiezingen minder zinvol is dan in de periode volgend op de verkiezingen.

Dat kan onder omstandigheden juist zijn. De vraag welke onderwerpen nog wel behandeld kunnen worden en welke niet, staat echter in alle gevallen ter beoordeling van de Staten-Generaal. De overwegingen die ten grondslag liggen aan een ontbindingsbesluit, kunnen hierbij een rol spelen.

Voorts wensten de leden te vernemen of de vraag naar het controversiële karakter van wetsvoorstellen aan de orde zou zijn gekomen, indien wel was overgegaan tot ontbinding, maar het staatshoofd in afwachting van deze ontbinding het ontslag zou hebben geweigerd. Daarbij vroegen zij tevens een reactie op het artikel van prof. Koekkoek, die heeft opgemerkt dat de vraag naar het controversiële karakter van wetsvoorstellen niet aan de orde zou zijn gekomen, indien het kabinet het ontbindingsbesluit zou hebben genomen zonder zijn ontslag aan te bieden.

In beide gevallen zou de vraag naar de controversiële aard van wetsvoorstellen zich voordoen. Het antwoord zou daarbij vooral bepaald worden door de mate waarin zowel regering als parlement bereid zijn om niet zonder noodzaak vooruit te lopen op het beleid van een na de verkiezingen te formuleren kabinet.

Ik ben mij ervan bewust dat over dit onderwerp meer te zeggen zou zijn. Het lijkt mij echter minder geëigend om in het kader van dit wetsvoorstel de discussie met de Staten-Generaal hierover te voeren.

De vraag van de leden van de fractie van D66 of het nu vast staat dat een lokaal referendum gecombineerd kan worden met gemeenteraadsverkiezingen, kan ik bevestigend beantwoorden. Is in het huidige artikel

I 5a deze mogelijkheid door de woorden «stemming voor een andere, door de gemeenteraad uitgeschreven, verkiezing» nog uitgesloten, het nieuwe artikel J 6 laat een dergelijke combinatie wel toe.

De leden van deze fractie vroegen voorts of er landen zijn die aan binnen hun grenzen verblijvende Nederlandse burgers actief en/of passief kiesrecht hebben verleend en, zo ja, op welke voorwaarden.

Bij de beantwoording van deze vraag beperk ik mij tot de landen van West-Europa. In Denemarken, Noorwegen en Zweden hebben Nederlanders actief en passief kiesrecht voor verkiezingen op gemeentelijk en regionaal niveau. Zij dienen dan reeds ten minste drie jaren in dat land te wonen. Nederlanders die in Ierland verblijf houden, hebben in dat land actief en passief kiesrecht voor de gemeenteraad. Voor het bezit van dat kiesrecht is een minimale verblijfsduur van slechts zes maanden vereist. Verder zullen de Nederlanders die ten minste drie jaren in Spanje wonen, door de overeenkomst met dat land inzake deelneming van wederzijdse onderdanen aan de gemeenteraadsverkiezingen in beide landen (Trb. 1989, 52) binnenkort het actief kiesrecht voor de Spaanse gemeenteraadsverkiezingen verkrijgen. Er zijn in West-Europa geen landen waar Nederlanders kiesrecht voor het nationale parlement hebben.

De leden van de fractie van D66 stelden verder de vraag wat het regeringsbeleid inzake het ongevraagd toezenden van registratieformulieren aan Nederlandse kiezers in het buitenland is.

Bij de Europese verkiezingen van 1984 en de Tweede-Kamerverkiezingen van 1986 zijn aan alle Nederlandse kiezers in het buitenland ongevraagd registratieformulieren toegezonden. Deze toezending bleek echter tamelijk ineffectief: de hoge kosten van deze operatie staken schril af tegen het geringe aantal Nederlanders dat zich liet registreren. Tijdens de schriftelijke behandeling van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer heb ik mij daarom op het standpunt gesteld dat ongevraagde toezending geen herhaling verdient en er beter aan wordt gedaan de beschikbare middelen te investeren in een tijdige en goed opgezette voorlichtingscampagne over de verkiezingen en de procedure voor de uitoefening van het kiesrecht door Nederlanders in het buitenland. Desalniettemin heeft de ongevraagde toezending ook plaatsgevonden bij de Europese verkiezingen van 1989, omdat de discussie met de Tweede Kamer over voortzetting van de ongevraagde toezending nog niet was afgerond (kamerstukken II 1988-1989, 20 264, nr. 18, bladzijde 9-10). Tijdens de mondelinge behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer heeft de Kamer een motie van de leden Wiebenga en Tegelaar-Boonacker aangenomen waarin bij de regering erop wordt aangedrongen bij de eerstvolgende kamerverkiezingen ongevraagde toezending van registratieformulieren aan Nederlanders in het buitenland te handhaven (kamerstukken II 1988-1989, 20 264, nr. 56; Hand. II 1988-1989, bladzijde 5942). Aan een beslissing over de vraag of aan deze motie bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1990 uitvoering diende te worden gegeven, kwam de regering door de ontbinding van de Tweede Kamer niet meer toe. Voor de ontbindingsverkiezingen van 6 september aanstaande bleek de tijd in ieder te krap om aan deze motie volledig uitvoering te kunnen geven. Het was binnen de daarvoor beschikbare tijd praktisch onmogelijk 700 000 formulierensets te laten drukken, door de ambassades te laten adresseren en naar de kiezers te laten zenden. Wel is aan alle Nederlanders in het buitenland die zich als kiezer lieten registreren voor de Europese verkiezing van 15 juni jongstleden en die te kennen hadden gegeven per brief aan deze verkiezing te willen deelnemen, een registratieformulier voor de Tweede-Kamerverkiezing van 6 september aanstaande toegezonden. Verder zijn aan de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland in totaal circa 200 000 formulierensets toegezonden, die op aanvraag aan de kiezers zijn toegezonden. In mijn beantwoording van de mondelinge vragen van

de Tweede-Kamerleden Wiebenga, Weisglas en Kohnstamm over Nederlandse kiezers in het buitenland op 14 juni jongstleden, heb ik de Kamer toegezegd dat ik bij de evaluatie van de ongevraagde toezending van registratieformulieren op de verdere uitvoering van de motie van de leden Wiebenga en Tegelaar-Boonacker zal terugkomen (Hand. II 1988–1989, bladzijde 6410).

In verband met de ongevraagde toezending van registratieformulieren vroeg het lid van de fractie van de S.G.P. of ik mij na de Europese verkiezingen reeds heb beraden over de voortzetting van deze toezending.

Tijdens de behandeling van het onderhavige wetsvoorstel in de Tweede Kamer heb ik de Kamer de toezegging gedaan haar binnen ongeveer een maand na de Europese verkiezingen in te lichten over de ervaringen met de ongevraagde toezending van registratieformulieren bij die verkiezingen (Hand. II 1988–1989, bladzijde 5782 en 5847). Tijdens de reeds gememoreerde beantwoording van de mondelinge vragen over Nederlandse kiezers in het buitenland heeft mevrouw Tegelaar-Boonacker geopperd de evaluatie eerst te laten plaatsvinden nadat ook de Tweede-Kamerverkiezingen hebben plaatsgehad. Ik heb toen gezegd daartegen geen bezwaar te hebben (Hand. II 1988–1989, bladzijde 6410). Ik heb mij om die reden thans nog niet beraden over de voortzetting van de ongevraagde toezending van registratieformulieren naar Nederlandse kiezers in het buitenland.

De leden van de fractie van D66 vroegen of ik nog voornemens ben artikel Z 6 aan te passen, nu in 1990 geen periodieke verkiezing voor de Tweede Kamer zal worden gehouden. Zij vroegen ook om enige verduidelijking van de inhoud van dit artikel.

Nu er volgend jaar geen periodieke verkiezing van de leden van de Tweede Kamer zal plaatsvinden, kan artikel Z 6 alleen nog toepassing vinden ten aanzien van de komende gemeenteraadsverkiezingen. Wijziging van artikel Z 6 met het oog hierop is niet strikt noodzakelijk, waar de bepaling uitgaat van een veronderstelling – een periodieke Tweede-Kamerverkiezing in 1990 – die alsnog niet in vervulling blijkt te gaan. Nu evenwel aanpassing van het artikel nog op eenvoudige wijze mogelijk is door middel van het bij de Tweede Kamer in behandeling zijnde wetsvoorstel 21 151 (Vervanging van de Wet Europese verkiezingen alsmede aanpassing van enige andere wetten in verband met de herziening van de Kieswet), zal ik daarin alsnog voorzien.

De bepaling dat de verkiezingen van de gemeenteraden in 1990 worden gehouden op de tijdstippen voorzien in de huidige Kieswet, betekent dat de kandidaatstelling niet overeenkomstig artikel F 1 van de herziene Kieswet op 23 januari zal plaatsvinden, maar overeenkomstig artikel F 3 van de huidige Kieswet op 6 februari, en dat de leden van de gemeenteraden niet overeenkomstig artikel C 4 van de herziene Kieswet aftreden met ingang van 17 april, maar overeenkomstig artikel C 3 van de huidige Kieswet met ingang van 1 mei. Alle andere tijdstippen dienen vervolgens met toepassing van de bepalingen van de herziene Kieswet van deze tijdstippen te worden afgeleid. Kent de herziene Kieswet een van de oude wet afwijkende termijnbepaling, zoals bij voorbeeld de termijn voor aanneming van een benoeming (oud artikel U 2, eerste lid, nieuw artikel V 2, eerste lid), dan geldt de nieuwe termijnbepaling. Uiteraard is ook ten aanzien van niet op termijnen betrekking hebbende onderwerpen, zoals bij voorbeeld de waarborgsommen en het vereiste van rechtspersoonlijkheid, de nieuwe wet van toepassing. Gelet op de in de praktijk ter zake gerezen vragen zal ik bij de hierboven aangekondigde wijziging van artikel Z 6 de tekst op dit punt nog nader preciseren.

Het lid van de fractie van de S.G.P. vroeg of het niet beter zou zijn geweest om, nu het voor ondersteuning van een kandidatenlijst benodigde aantal handtekeningen is verlaagd, de kandidaten op de lijst van ondersteuning uit te sluiten.

Aan deze vraag lijkt de veronderstelling ten grondslag te liggen dat door de verlaging van het benodigde aantal handtekeningen van 25 naar 10 het gemakkelijker is geworden om voldoende steun voor een kandidatenlijst te verwerven. Ik meen dat deze veronderstelling niet juist is. De verlaging van het benodigde aantal handtekeningen houdt verband met de aanscherping van de voorschriften ter controle van de geplaatste handtekeningen. Onder de huidige Kieswet kunnen de handtekeningen eventueel huis aan huis worden verzameld. Om te voorkomen dat zich in de toekomst nog onregelmatigheden bij het verzamelen van handtekeningen voordoen, wordt in het wetsvoorstel voorgeschreven dat het plaatsen van een handtekening onder een kandidatenlijst op de gemeentesecretarie moeten geschieden. Dit voorschrift brengt met zich dat kiezers zich voor het ondersteunen van een kandidatenlijst voortaan aanmerkelijk meer moeite zullen moeten getroosten. Daarin is een reden gevonden het benodigde aantal handtekeningen van 25 naar 10 te verlagen, aangezien het niet de bedoeling is het moeilijker te maken om voldoende steun voor een kandidatenlijst te verwerven. Tegen de achtergrond van deze overwegingen meen ik dat in de verlaging van het benodigde aantal handtekeningen geen reden kan zijn gelegen om de kandidaten zelf van het ondersteunen van de lijst waarop zij voorkomen, uit te sluiten.

Het lid van de S.G.P.-fractie vroeg voorts welke overwegingen zijn gebruikt om, zoals in artikel H 4, zesde lid, is bepaald, een bij het inleveren van de kandidatenlijst overgelegde verklaring van ondersteuning onherroepelijk te verklaren.

Zou na het tijdstip van de indiening van de kandidatenlijst een handtekening onder een lijst nog kunnen worden ingetrokken, dan zou er een gereede kans zijn dat er vóór het moment waarop het hoofdstembureau over de geldigheid van de kandidatenlijsten beslist, niet meer voldoende gelegenheid is het aantal ondersteuningsverklaringen aan te vullen. Als dat aantal minder dan 10 is geworden, zou de desbetreffende lijst ongeldig moeten worden verklaard. Daarom is in artikel H 4, zesde lid, bepaald dat een overgelegde verklaring van ondersteuning niet kan worden ingetrokken. Ik wijs er daarbij op dat op grond van jurisprudentie van de Afdeling rechtspraak van de Raad van State ook thans reeds geldt dat op een eenmaal geplaatste handtekening onder een kandidatenlijst na de indiening van de lijst niet meer kan worden teruggekomen.

In antwoord op de vraag van dit lid waarom voor de Eerste-Kamerverkiezing niet het gebruik van een stembus wordt voorgeschreven, merk ik op dat dit vanwege het kleinschalige karakter van deze stemming niet nodig is. De wetgever heeft een dergelijk voorschrift ook voor andere stemmingen over personen in provinciale staten achterwege gelaten. Overigens staat het provinciale staten vrij te bepalen dat bij een stemming over personen – derhalve ook bij een stemming voor een Eerste-Kamerverkiezing – een stembus wordt gebruikt.

Het lid van de fractie van de S.G.P. vroeg verder nog of de norm dat nieuwe stemtechnieken 100% betrouwbaar moeten zijn, volledig van toepassing is op de thans in gebruik zijnde stemmachines.

Het type stemmachine dat thans in gebruik is – de elektronische Samsom-stemmachine 911-800 – is inderdaad volledig betrouwbaar. Het prototype van deze stemmachine is in 1978 goedgekeurd conform de bepalingen in de Kieswet en het Kiesbesluit over stemmachines en de ministeriële regeling van 26 juli 1967 inzake de goedkeuring van stemmachines (Stcrt. 1967, 153). De goedkeuring van een type stemmachine kan overigens niet uitsluiten dat in een individueel geval een exemplaar van dit type tijdens de stemming of stemopneming niet goed functioneert. Met de mogelijkheid van storing wordt in het Kiesbesluit ook rekening gehouden (artikel I 18).

De Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken,
D. I. J. W. de Graaff-Nauta

	Wetsvoorstel		Kieswet
	Eerste Kamer	Tweede Kamer	
Artikel:	A 1 en A 2, eerste lid	A 1 en A 1a, eerste lid	A 1, eerste lid
	A 2, tweede lid	A 1a, tweede lid	-
	A 3	A 2	A 1, tweede lid
	A 4	A 3	A 1, derde lid
	A 5 t/m A 8	A 4 t/m A 5b	-
	A 9	A 6	A 1, vierde lid
	B 1	B 1	B 1
	B 2	B 2	B 1a
	B 3	B 3	B 1b
	B 4	B 4	B 2
	B 5	B 5	B 3
	B 6	B 6	B 4
	C 1 en C 2	C 1 en C 2	C 1 en C 2
	C 3	C 2a	-
	C 4 en C 5	C 3 en C 4	C 3 en C 4
	D 1, eerste lid	D 1, eerste lid	D 1, eerste lid
	D 1, tweede lid	D 1, tweede lid	D 1a, tweede lid
	D 2	D 2	D 1, tweede lid
	D 3, eerste lid	D 3, eerste lid	D 2, eerste en tweede lid
	D 3, tweede t/m zevende lid	D 3, tweede t/m zevende lid	D 2, derde en vierde lid
	D 3, achtste en negende lid	D 3, achtste en negende lid	-
	D 4	D 4	D 5, eerste lid
	D 5, eerste lid	D 5, eerste lid	D 6
	D 5, tweede lid	D 5, tweede lid	-
	D 6	D 6	D 10
	D 7	D 7	D 11, eerste lid
	D 8	D 7a	-
	D 9	D 8	D 12 t/m D 21
	D 10	D 9	D 22
	E 1	E 1	E 1, eerste en tweede lid
	E 2	E 2	E 2, eerste lid
	E 3	E 3	E 3, eerste en tweede lid
	E 4	E 4	E 4
	E 5 en E 6	E 6 en E 6a	E 6
	E 7	E 7	E 7, eerste en tweede lid
	E 8 en E 9	E 8 en E 9	E 8 en E 9
	E 10	E 9a	-
	E 11	E 10	E 10
	F 1	F 1	F 1 en F 3
	F 2	F 2	F 2
	G 1, eerste lid	G 1, eerste lid	G 1, eerste lid
	G 1, tweede en derde lid	G 1, twee en derde lid	-
	G 1, vierde lid	G 1, vierde lid	G 1, derde lid
	G 1, vijfde lid	G 1, vijfde lid	G 1, tweede lid
	G 1, zesde lid	G 1, zesde lid	G 1, zevende lid
	G 1, zevende lid	G 1, zevende lid	-
	G 2, eerste lid	G 2, eerste lid	G 2, eerste lid
	G 2, tweede en derde lid	G 2, tweede en derde lid	-
	G 2, vierde lid	G 2, vierde lid	G 2, derde lid
	G 2, vijfde lid	G 2, vijfde lid	G 2, tweede lid
	G 2, zesde lid	G 2, zesde lid	G 2, zevende lid
	G 2, zevende lid	G 2, zevende lid	-
	G 3, eerste lid	G 3, eerste lid	G 3, eerste lid
	G 3, tweede en derde lid	G 3, tweede en derde lid	G 3, derde lid
	G 3, vierde lid	G 3, vierde lid	-
	G 3, vijfde lid	G 3, vijfde lid	-
	G 3, zesde lid	G 3, zesde lid	G 3, tweede lid
	G 4	G 3a	-
	G 5, eerste en tweede lid	G 3b, eerste en tweede lid	G 1, vijfde en zesde lid
	G 5, derde lid	G 3b, derde lid	-
	G 6	G 4	-
	H 1	G 5	G 5, eerste en derde lid
	H 2	G 5a	-
	H 3, eerste lid	G 5b, eerste lid	G 17, eerste lid
	H 3, tweede lid	G 5b, tweede lid	G 1, vierde lid; G 2, vierde lid; G 3, vierde lid
	H 3, derde lid	G 5b, derde lid	-
	H 3, vierde lid	G 5b, vierde lid	G 17, tweede lid
	H 3, vijfde lid	G 5b, vijfde lid	-
	H 4, eerste lid	G 6, eerste lid	G 6
	H 4, tweede lid	G 6, tweede lid	G 7, eerste lid
	H 4, derde en vierde lid	G 6, derde en vierde lid	-
	H 4, vijfde lid	G 6, vijfde lid	G 7, derde lid
	H 4, zesde t/m achtste lid	G 6, zesde t/m achtste lid	-
	H 5	G 6a	G 13, eerste lid
	H 6	G 8	G 8
	H 7, eerste en derde lid	G 9, eerste en derde lid	-
	H 7, tweede lid	G 9, tweede lid	G 10
	H 8	G 10	G 11
	H 9, eerste lid	G 11, eerste lid	G 12, eerste lid

	Wetsvoorstel		Kieswet
	Eerste Kamer	Tweede Kamer	
	H 9, tweede lid	G 11, tweede lid	G 12, zesde lid
	H 9, derde en vierde lid	G 11, derde en vierde lid	G 12, tweede en derde lid
	H 10	G 11a	G 12, vierde en vijfde lid
	H 11	G 12	-
	H 12	G 13	G14
	H 13	G 14	G 15
	H 14	G 14a	-
	H 15	G 15	G 16
	I 1, eerste en tweede lid	H 1, eerste en tweede lid	H 1
	I 1, derde lid	H 1, derde lid	-
	I 2	H 2	H 2
	I 3, eerste lid	H 3, eerste lid	H 3
	I 3, tweede lid	H 3, tweede lid	-
	I 4 t/m I 6	H 4 t/m H 6	H 4 t/m H 6
	I 7, eerste lid	H 7, eerste lid	H 7, eerste lid
	I 7, tweede lid	H 7, tweede lid	H 7, tweede, derde en vijfde lid
	I 7, derde lid	H 7, derde lid	H 7, vierde lid
	I 7, vierde lid	H 7, vierde lid	H 7, zesde lid
	I 7, vijfde en zesde lid	H 7, vijfde en zesde lid	H 8, vierde en derde lid
	I 8	H 8	H 8, eerste en tweede lid
	I 9	H 9	H 10
	I 10	H 10	H 11
	I 11	H 11	-
	I 12	H 15	H 16
	I 13	H 16	H 17
	I 14, eerste lid	H 17, eerste lid	H 18
	I 14, tweede en derde lid	H 17, tweede en derde lid	H 19
	I 14, vierde lid	H 17, vierde lid	H 20
	I 15	H 18	H 21
	I 16	H 19	H 22
	I 17	H 20	H 23
	I 18, eerste, tweede en vierde lid	H 21, eerste, tweede en vierde lid	H 24
	I 18, derde lid	H 21, derde lid	-
	J 1, eerste lid	I 1, eerste lid	I 1
	J 1, tweede lid	I 1, tweede lid	I 5, eerste lid
	J 2 en J 3	I 2 en I 3	I 2 en I 3
	J 4, eerste, derde en vierde lid	I 4, eerste, derde en vierde lid	I 4
	J 4, tweede lid	I 4, tweede lid	-
	J 5	I 5	I 5, tweede lid
	J 6	I 6	I 5a
	J 7	I 7	I 6, eerste en vierde lid
	J 8	I 8	I 7
	J 9	I 9	I 6, tweede lid
	J 10	I 11	I 10
	J 11	I 12	I 11, eerste en tweede lid
	J 12, eerste en derde t/m zesde lid	I 13, eerste en derde t/m zesde lid	I 12
	J 12, tweede lid	I 13, tweede lid	I 11, derde lid
	J 13	I 14	I 13
	J 14	I 15	-
	J 15 en J 16, eerste en tweede lid	I 16 en I 17, eerste en tweede lid	I 17, eerste lid
	J 16, derde lid	I 17, derde lid	-
	J 16, vierde lid	I 17, vierde lid	I 15
	J 17	I 18	I 14
	J 18	I 19	I 16
	J 19	I 20	I 17, tweede lid
	J 20	I 21	I 18
	J 21	I 24	I 21
	J 22	I 25	I 22
Artikel:	J 23	I 26	I 32
	J 24	I 27	I 30
	J 25	I 28	I 31, eerste t/m zesde lid
	J 26	I 29	I 32
	J 27	I 30	I 33
	J 28	I 31	I 34
	J 29	I 32	I 35, derde en vierde lid
	J 30	I 33	I 37
	J 31	I 34	-
	J 32	I 35	I 24
	J 33	I 36	I 25
	J 34, eerste lid	I 37, eerste lid	I 29 en I 31, zevende en achtste lid
	J 34, tweede lid	I 37, tweede lid	-
	J 35	I 38	I 38, eerste, derde en vierde lid
	J 36	I 39	-
	J 37	I 40	I 39
	J 38	I 41	I 40 t/m 45
	K 1 t/m K 5	J 1 t/m J 5	J 1 t/m 5

Wetsvoorstel		Kieswet
Eerste Kamer	Tweede Kamer	
K 6	J 6	J 6, eerste, derde en vierde lid
K 7	J 6a	–
K 8, eerste t/m derde lid	J 7, eerste t/m derde lid	J 7
K 8, vierde lid	J 7, vierde lid	–
K 9 t/m K 11	J 8 t/m J 10	J 8 t/m 10
L 1 en L 2	K 1 en K 2	K 1 en K 2
L 3	K 3	K 18
L 4	K 4	K 4
L 5, eerste en tweede lid	K 5, eerste en tweede lid	K 5
L 5, derde lid	K 5, derde lid	–
L 6	k 6	K 6
L 7	K 7	K 8
L 8, eerste, derde en vierde lid	K 8, eerste, derde en vierde lid	K, 9 eerste, derde en vierde lid
L 8, tweede lid,	K 8, tweede lid	K 3
L 9	K 8a	–
L 10	K 9	–
L 11, eerste t/m derde lid	K 10, eerste t/m derde lid	K 11 en K 14, tweede lid
L 11, vierde lid	K 10, vierde lid	–
L 12	K 11	K 12
L 13	K 12	K 15
L 14	K 13	K 17
L 15	K 14	K 19
L 16	K 15	K 20
L 17	K 16	K 21
M 1	L 1	J 11
M 2	L 2	J 12
M 3	L 3	J 13
M 4, eerste t/m vierde lid	L 4, eerste t/m vierde lid	J 14
M 4, vijfde lid	L 4, vijfde lid	–
M 5	L 5	J 15
M 6	L 6	J 16
M 7	L 7	J 17
M 8, eerste t/m derde lid	L 8, eerste t/m derde lid	J 18 eerste t/m derde lid
M 8, vierde lid	L 8, vierde lid	–
M 9	L 9	J 19
M 10	L 10	J 20
M 11	L 11	J 21
M 12	L 12	J 22
N 1	M 1	L 1, eerste, derde en vierde lid
N 2	M 2	L 2
N 3	M 3	L 3, eerste lid
N 4	M 4	L 4
N 5	M 5	L 5, eerste lid
N 6 en N 7	M 6 en M 7	L 6 en L 7
N 8	M 8	L 8, eerste, tweede en vierde lid
N 9	M 9	L 9, eerste t/m vierde lid
N 10	M 10	L 11
N 11, eerste lid	M 11, eerste lid	L 12
N 11, tweede lid	M 11, tweede lid	–
N 12	M 12	L 13, eerste en tweede lid
N 13, eerste lid	M 13, eerste lid	L 1, tweede lid, en L 13, derde lid
N 13, tweede lid	M 13, tweede lid	–
O 1, eerste lid	N 1, eerste lid	M 1, eerste en vierde lid
O 1, tweede lid	N 1, tweede lid	M 2, eerste lid
O 2	N 3	M 4
O 3, eerste t/m derde lid	N 4, eerste t/m derde lid	M 5
O 3, vierde lid	N 4, vierde lid	–
O 4	N 5	M 6
O 5	N 6	M 7
O 6	N 7	M 8
P 1	O 1	N 1
P 2	O 2	N 2, eerste en tweede lid
P 3	O 3	N 3
P 4	O 4	N 2a
P 5	O 5	N 4
P 6	O 6	N 5
P 7	O 7	N 6
P 8	O 8	N 7
P 9	O 9	N 8
P 10	O 10	N 9
P 11	O 11	N 9a, eerste t/m zesde lid
P 12	O 12	N 10
P 13	O 13	N 11
P 14	O 14	N 12
P 15 t/m 17	O 15 t/m O 17	N 13 t/m N 17
P 18	O 18	N 18, eerste en tweede lid
P 19	O 19	N 19
P 20	O 20	O 21, eerste, tweede, vierde en zesde lid

	Wetsvoorstel		Kieswet
	Eerste Kamer	Tweede Kamer	
	P 21	O 20a	-
	P 22	O 21	N 22
	P 23	O 22	N 23
	P 24	O 23	N 24
	Q 1	Q 1	P 1
	Q 2	Q 2	P 2
	Q 3	Q 3	P 3
	Q 4	Q 4	P 4, eerste lid
	Q 5	QA 5	P 5
	R 1 en R 2	R 1 en R 2	Q 1 en Q2
	R 3	R 2a	Q 8
	R 4 t/m R 6	R 3 t/m R 5	Q 3 t/m Q 5
	R 7	R 6	-
	R 8 en R 9	R 7 en R 8	Q 5 en Q 7
	R 10	R 10	-
	R 11	R 11	Q 9, tweede t/m vierde lid
	S 1 t/m S 3	S 1 t/m S 3	R 1 t/m R 3
	S 4, eerste lid	S 4, eerste lid	R 4
	S 4, tweede en derde lid	S 4, tweede en derde lid	-
	S 5, eerste lid	S 5, eerste lid	R 4a, eerste lid
	S 5, tweede lid	S 5, tweede lid	R 4a, tweede, derde en vijfde lid
	S 5, derde lid	S 5, derde lid	R 4a, vierde lid
	S 5, vierde lid	S 5, vierde lid	R 4a, zesde lid
	S 5, vijfde en zesde lid	S 5, vijfde en zesde lid	R 4b, derde en vierde lid
	S 6	S 6	R 4b, eerste en tweede lid
	S 7	S 7	R 8
	S 8	S 8	R 5
	S 9	S 10	-
	S 10 t/m S 13	S 11 t /m S 11c	R 7
	S 14	S 12	-
	T 1 t/m T 9	T 1 t/m T 9	S 1 t/m S 9
	T 10, eerste lid	T 10, eerste lid	S 10
	T 10, tweede en derde lid	T 10, tweede en derde lid	S 11, eerste lid
	T 11	T 12	S 12
	U 1 t/m U 3	U 1 t/m U 3	T 1 t/m T 3
	U 4	U 4	T 4, eerste en tweede lid
	U 5	U 5	T 5
	U 6	U 6	-
Artikel:	U 7	U 7	T 6
	U 8	U 8	T 7
	U 9	U 9	T 9
	U 10 en U 11	U 10 en U 11	-
	U 12, eerste t/m vierde lid	U 12, eerste t/m vierde lid	T 11
	U 12, vijfde lid t/m U 18	U 12, vijfde lid t/m U 18	T 12 t/m T 18
	V 1 en V 2	V 1 en V 2	U 1 t/m U 3
	V 3	V 3	U 4
	V 4, eerste t/m derde lid	V 4, eerste t/m derde lid	U 5
	V 4, vierde lid	V 4, vierde lid	-
	V 5	V 5	U 6
	V 6	V 6	U 7
	V 7, eerste en derde lid	V 7, eerste en derde lid	U 8
	V 7, tweede lid	V 7, tweede lid	-
	V 8	v 8	U 9
	V 9	V 9	U 10
	V 10	V 10	U 11
	V 11	V 10a	-
	V 12	V 11	U 12
	V 13	V 12	U 13
	V 14, eerste lid	V 13, eerste lid	U 14
	V 14, tweede lid	V 13, tweede lid	-
	V 15	V 13a	O 8 en O 9
	V 16	V 15	U 16
	W 1, eerste lid	W 1, eerste lid	V 1
	W 1, tweede t/m vijfde lid	W 1, tweede t/m vijfde lid	-
	W 2, eerste lid	W 2, eerste lid	V 2
	W 2, tweede en derde lid	W 2, tweede en derde lid	-
	W 3	W 3	V 4
	W 4, eerste lid	W 4, eerste lid	V 5, eerste lid
	W 4, tweede lid	W 4, tweede lid	-
	W 5	W 5	V 5, derde en vierde lid
	W 6 t/m W 8	V 6 t/m V 8	-
	X 1 en X 2	X 1 en X 2	W1 en W2
	X 3	X 3	W 4
	X 4	X 4	W 5
	X 5	X 5	W 6
	X 6	X 6	W 7
	X 7	X 7	W 8
	X 8	X 8	W 9
	X 9	X 9	-
	Y 1 t/m Y 5	Y 1 t/m Y 5	X 1 t/m X 5
	Y 6 en Y 7	Y 7 en Y 8	X 7 en X 8

	Wetsvoorstel		Kieswet
	Eerste Kamer	Tweede Kamer	
	Y 8	Y 9	-
	Y 9	Y 10	X 9
	Y 10	Y 11	X 10
	Y 11	Y 13	X 12
	Z 1 t/m Z 3	Z 1 t/m Z 3	Y 1 t/m Y 3
Artikel:	Z 4	Z 4	Y 4, eerste lid
	Z 5 t/m Z 8	Z 4a t/m Z 5a	-
	Z 9	Z 6, eerste lid	Y 7
	Z 9, tweede lid	Z 6, tweede lid	-
	Z 10	Z 7	Y 6

	Kieswet	Wetsvoorstel	
		Tweede Kamer	Eerste Kamer
Artikel:	A 1, eerste lid	A 1 en A 1a, eerste lid	A 1 en A 2, eerste lid
	A 1, tweede lid	A 2	A 3
	A 1, derde lid	A 3	A 4
	A 1, vierde lid	A 6	A 9
	B 1	B 1	B 1
	B 1a	B 2	B 2
	B 1b	B 3	B 3
	B 2	B 4	B 4
	B 3	B 5	B 5
	B 4	B 6	B 6
	C 1 en C 2	C 1 en C 2	C 1 en C 2
	C 3 en C 4	C 3 en C 4	C 4 en C 5
	D 1, eerste lid	D 1, eerste lid	D 1, eerste lid
	D 1, tweede lid,	D 2	D 2
	D 1a, tweede lid	D 1, tweede lid	D 1, tweede lid
	D 2, derde en vierde lid	D 3, tweede t/m zevende lid	D 3, tweede t/m zevende lid
	D 2, vijfde lid	-	-
	D 3	-	-
	D 4	-	-
	D 5, eerste lid	D 4	D 4
	D 5, tweede en derde lid	-	-
	D 6	D 5, eerste lid	D 5, eerste lid
	D 7 t/m D 9	-	-
	D 10	D 6	D 6
	D 11, eerste lid	D 7	D 7
	D 11, tweede t/m vierde lid	-	-
	D 12 t/m D 21	D 8	D 9
	D 22	D 9	D 10
	E 1, eerste en tweede lid	E 1	E 1
	E 1, derde lid	-	-
	E 2, eerste lid	E 2	E 2
	E 2, tweede lid	-	-
	E 3, eerste en tweede lid	E 3	E 3
	E 3	-	-
	E 4	E 4	E 4
	E 5	-	-
	E 6	E 6 en E 6 en E 6a	E 5 en E 6
	E 7, eerste en tweede lid	E 7	E 7
	E 7, derde en vierde lid	-	-
	E 8 t/m E 10	E 8 t/m E 10	E 8 t/m E 11
	F 1 en F 3	F 1	F 1
	F 2	F 2	F 2
	G 1, eerste lid	G 1, eerste lid	G 1, eerste lid
Artikel:	G 1, tweede lid	G 1, vijfde lid	G 1, vijfde lid
	G 1, derde lid	G 1, vierde lid	G 1, vierde lid
	G 1, vierde lid	G 5b, tweede lid	H 3, tweede lid
	G 1, vijfde en zesde lid	G 3b, eerste en tweede lid	G 5, eerste en tweede lid
	G 1, zevende lid	G 1, zesde lid	G 1, zesde lid
	G 2, eerste lid	G 2, eerste lid	G 2, eerste lid
	G 2, tweede lid	G 2, vijfde lid	G 2, vijfde lid
	G 2, derde lid	G 2, vierde lid	G 2, vierde lid
	G 2, vierde lid	G 5b, tweede lid	H 3, tweede lid
	G 2, vijfde en zesde lid	G 3b, eerste en tweede lid	G 5, eerste en tweede lid
	G 2, zevende lid	G 2, zesde lid	G 2, zesde lid
	G 3, eerste lid	G 3, eerste lid	G 3, eerste lid
	G 3, tweede lid	G 3, vijfde lid	G 3, vijfde lid
	G 3, derde lid	G 3, vierde lid	G 3, vierde lid
	G 3, vierde lid	G 5b, tweede lid	H 3, tweede lid
	G 3, vijfde en zesde lid	G 3b, eerste en tweede lid	G 5, eerste en tweede lid
	G 4	G 4	G 6
	G 5, eerste en derde lid	G 5	H 1
	G 5, tweede lid	-	-
	G 6	G 6, eerste lid	H 4, eerste lid
	G 7, eerste lid	G 6, tweede lid	H 5, tweede lid
	G 7, tweede lid	-	-

Kieswet	Wetsvoorstel	
	Tweede Kamer	Eerste Kamer
G 7, derde lid	G 6, vijfde lid	H 4, vijfde lid
G 8	G 8	H 6
G 10	G 9, tweede lid	H 7, tweede lid
G 11	G 10	H 8
G 12, eerste lid	G 11, eerste lid	H 9, eerste lid
G 12, tweede en derde lid	G 11, derde en vierde lid	H 9, derde en vierde lid
G 12, vierde en vijfde lid	G 11a	H 10
G 12, zesde lid	G 11, tweede lid	H 9, tweede lid
G 13, eerste lid	G 6a	H 5
G 13, tweede lid	-	-
G 14	G 13	H 12
G 15	G 14	H 13
G 16	G 15	H 15
G 17, eerste lid	G 5b, eerste lid	H 3, eerste lid
G 17, tweede lid	G 5b, vierde lid	H 3, vierde lid
H 1	H 1, eerste en tweede lid	I 1, eerste en tweede lid
H 2	H 2	I 2
H 3	H 3, eerste lid	I 3, eerste lid
H 4 t/m H 6	H 4 t/m H 6	I 4 t/m I 6
H 7, eerste lid	H 7, eerste lid	I 7, eerste lid
H 7, tweede, derde en vijfde lid	H 7, tweede lid	I 7, tweede lid
H 7, vierde lid	H 7, derde lid	I 7, derde lid
H 7, zesde lid	H 7, vierde lid	I 7, vierde lid
H 8, eerste en tweede lid	H 8	I 8
H 8, derde en vierde lid	H 7, zesde en vijfde lid	I 7, zesde en vijfde lid
H 10	H 9	I 9
H 11	H 10	I 10
H 12	-	-
H 13	-	-
H 14	-	-
H 15	-	-
H 16	H 15	I 12
H 17	H 16	I 13
H 18	H 17, eerste lid	I 14, eerste lid
H 19	H 17, tweede en derde lid	I 14, tweede en derde lid
H 20	H 17, vierde lid	I 14, vierde lid
H 21	H 18	I 15
H 22	H 19	I 16
H 23	H 20	I 17
H 24	H 21, eerste, tweede en vierde lid	I 18, eerste, tweede en vierde lid
I 1	I 1, eerste lid	J 1, eerste lid
I 2 en I 3	I 2 en I 3	J 2 en J3
I 4	I 4, eerste, derde en vierde lid	J 4, eerste, derde en vierde lid
I 5, eerste lid	I 1, tweede lid	J 1, tweede lid
I 5, tweede lid	I 5	J 5
I 5a	I 6	J 6
I 6, eerste en vierde lid	I 7	J 7
I 6, tweede lid	I 9	J 9
I 6, derde lid	-	-
I 7	I 8	J 8
I 8	-	-
I 10	I 11	J 10
I 11, eerste en tweede lid	I 12	J 11
I 11, derde lid	I 13, tweede lid	J 12, tweede lid
I 12	I 13, eerste en derde t/m zesde lid	J 12, eerste en derde t/m zesde lid
I 13	I 14	J 13
I 14	I 18	J 17
I 15	I 17, vierde lid	J 16, vierde lid
I 16	I 19	J 18
I 17, eerste lid	I 16 en I 17, eerste en tweede lid	J 16 en J 17, eerste en tweede lid
I 17, tweede lid	I 20	J 19
I 18	I 21	J 20
I 19	-	-
I 20	-	-
I 21	I 24	J 21

	Kieswet	Wetsvoorstel	
		Tweede Kamer	Eerste Kamer
	I 22	I 25	J 22
	I 23	I 26	J 23
	I 24	I 35	J 32
	I 25	I 36	J 33
Artikel:	I 26	-	-
	I 27	-	-
	I 28	-	-
	I 29	I 37, eerste lid	J 34, eerste lid
	I 30	I 27	J 24
	I 31, eerste t/m zesde lid	I 28	J 25
	I 31, zevende en achtste lid	I 37, eerste lid	J 34, eerste lid
	I 32	I 29	J 26
	I 33	I 30	J 27
	I 34	I 31	J 28
	I 35, eerste en tweede lid	-	-
	I 35, derde en vierde lid	I 32	J 29
	I 36	-	-
	I 37	I 33	J 30
	I 38, eerste, derde en vierde lid	I 38	J 35
	I 38, tweede lid	-	-
	I 39	I 40	J 37
	I 40 t/m I 45	I 41	J 38
	J 1 t/m J 5	J 1 t/m J 5	K 1 t/m K 5
	J 6, eerste, derde en vierde lid	J 6	K 6
	J 6, tweede lid	-	-
	J 7	J 7, eerste t/m derde lid	K 8, eerste t/m derde lid
	J 8 t/m J 10	J 8 t/m J 10	K 9 t/m K 11
	J 11	L 1	M 1
	J 12	L 2	M 2
	J 13	L 3	M 3
	J 14	L 4, eerste t/m vierde lid	M 4, eerste t/m vierde lid
	J 15	L 5	M 5
	J 16	L 6	M 6
	J 17	L 7	M 7
	J 18, eerste t/m derde lid	L 8, eerste t/m derde lid	M 8, eerste t/m derde lid
	J 18, vierde lid	-	-
	J 19	L 9	M 9
	J 20	L 10	M 10
	J 21	L 11	M 11
	J 22	L 12	M 12
	K 1 en K 2	K 1 en K 2	L 1 en L 2
	K 3	K 8, tweede lid	L 8, tweede lid
	K 4	K 4	L 4
	K 5	K 5, eerste en tweede lid	L 5, eerste en tweede lid
	K 6	K 6	L 6
	K 7	-	-
	K 8	K 7	L 7
	K 9, eerste, derde en vierde lid	K 8, eerste, derde en vierde lid	L 8, eerste, derde en vierde lid
	K 9, tweede lid	-	-
Artikel:	K 10	-	-
	K 11	K 10, eerste t/m derde lid	L 11, eerste t/m derde lid
	K 12	K 11	L 12
	K 13	-	-
	K 14, eerste lid	-	-
	K 14, tweede lid	K 10, tweede lid	L 11, tweede lid
	K 15	K 12	L 13
	K 16	-	-
	K 17	K 13	L 14
	K 18	K 3	L 3
	K 19	K 14	L 15
	K 20	K 15	L 16
	K 21	K 16	L 17
	K 22	-	-
	L 1, eerste, derde en vierde lid	M 1	N 1
	L 1, tweede lid	M 13	N 13
	L 2	M 2	N 2
	L 3, eerste lid	M 3	N 3

Kieswet	Wetsvoorstel	
	Tweede Kamer	Eerste Kamer
L 3, tweede en derde lid	–	–
L 4	M 4	N 4
L 5, eerste lid	M 5	N 5
L 5, tweede en derde lid	–	–
L 6 en L 7	M 6 en M 7	N 6 en N 7
L 8, eerste, tweede en vierde lid	M 8	N 8
L 8, derde lid	–	–
L 9, eerste t/m vierde lid	M 9	N 9
L 9, vijfde lid	–	–
L 10	M 13, eerste lid	N 13, eerste lid
L 11	M 10	N 10
L 12	M 11, eerste lid	N 11, eerste lid
L 13, eerste en tweede lid	M 12	N 12
L 13, derde lid	M 13, eerste lid	N 13, eerste lid
M 1, eerste en vierde lid	N 1, eerste lid	O 1, eerste lid
M 1, tweede, derde en vijfde lid	–	–
M 2, eerste lid	N 1, tweede lid	O 1, tweede lid
M 2, tweede lid	–	–
M 3	–	–
M 4	N 3	O 2
M 5	N 4, eerste t/m derde lid	O 3, eerste t/m derde lid
M 6	N 5	O 4
M 7	N 6	O 5
M 8	N 7	O 6
N 1	O 1	P 1
N 2, eerste en tweede lid	O 2	P 2
N 2, derde lid	–	–
Artikel: N 2a	O 4	P 4
N 3	O 3	P 3
N 4	O 5	P 5
N 5	O 6	P 6
N 6	O 7	P 7
N 7	O 8	P 8
N 8	O 9	P 9
N 9	O 10	P 10
N 9a, eerste t/m zesde lid	O 11	P 11
N 9a, zevende lid	–	–
N 10	O 12	P 12
N 11	O 13	P 13
N 12	O 14	P 14
N 13 t/m 17	O 15 t/m 17	P 15 t/m P 17
N 18, eerste en tweede lid	O 18	P 18
N 18, derde en vierde lid	–	–
N 19	O 19	P 19
N 20	–	–
N 21, eerste, tweede, vierde en zesde lid	O 20	P 20
N 21, derde en vijfde lid	–	–
N 22	O 21	P 22
N 23	O 22	P 23
N 24	O 23	P 24
O 1 t/m O 7	–	–
O 8 en O 9	V 13a	V 15
P 1	Q 1	Q 1
P 2	Q 2	Q 2
P 3	Q 3	Q 3
P 4, eerste lid	Q 4	Q 4
P 4, tweede lid	–	–
P 5	Q 5	Q 5
Q 1 en Q 2	R 1 en R 2	R 1 en R 2
Q 3 t/m Q 5	R 3 t/m R 5	R 3 t/m R 6
Q 6 en Q 7	R 7 en R 8	R 8 en R 9
Q 8	R 2a	R 3
Q 9, eerste en vijfde lid	–	–
Q 9, tweede t/m vierde lid	R 11	R 11
R 1 t/m 3	S 1 t/m S 3	S 1 t/m S 3
R 4	S 4, eerste lid	S 4, eerste lid
R 4, eerste lid	S 5, eerste lid	S 5, eerste lid

Kieswet	Wetsvoorstel	
	Tweede Kamer	Eerste Kamer
R 4a, tweede, derde en vijfde lid	S 5, tweede lid	S 5, tweede lid
R 4a, vierde lid	S 5, derde lid	S 5, derde lid
R 4a, zesde lid	S 5, vierde lid	S 5, vierde lid
R 4b, eerste en tweede lid	S 6	S 6
R 4b, derde en vierde lid	S 5, zesde en vijfde lid	S 5, zesde en vijfde lid
R 5	S 8	S 8
Artikel: R 6	–	–
R 7	S 11 t/m S 11c	S 10 t/m S 13
R 8	S 7	S 7
S 1 t/m S 9	T 1 t/m T 9	T 1 t/m T 9
S 10	T 10, eerste lid	T 10, eerste lid
S 1, eerste lid	T 10, tweede en derde lid	T 10, tweede en derde lid
S 11, tweede en derde lid	–	–
S 12	T 12	T 11
T 1 t/m T 3	U 1 t/m U 3	U 1 t/m 3
T 4, eerste en tweede lid	U 4	U 4
T 4, eerste lid	–	–
T 5	U 5	U 5
T 6	U 7	U 7
T 7	U 8	U 8
T 9	U 9	U 9
T 11	U 12, eerste t/m vierde lid	U 12, eerste t/m vierde lid
T 12 t/m T 18	U 12, vijfde lid t/m U 18	U 12, vijfde lid t/m U 18
U 1 t/m U 3	V 1 en V 2	V 1 en V 2
U 4	V 3	V 3
U 5	V 4, eerste t/m derde lid	V 4, eerste t/m derde lid
U 6	V 5	V 5
U 7	V 6	V 6
U 8	V 7, eerste en derde lid	V 7, eerste en derde lid
U 9	V 8	V 8
U 10	V 9	V 9
U 11	V 10	V 10
U 12	V 11	V 12
U 13	V 12	V 13
U 14	V 13, eerste lid	V 14
U 15	–	–
U 16	V 15	V 16
U 17	–	–
V 1	W 1, eerste lid	W 1, eerste lid
V 2	W 2, eerste lid	W 2, eerste lid
V 3	–	–
V 4	W 3	W 3
V 5, eerste lid	W 4, eerste lid	W 4, eerste lid
V 5, tweede lid	–	–
V 5, derde en vierde lid	W 5	W 5
V 6 t/m V 8	W 6 t/m 8	W 6 t/m 8
W 1 en W 2	X 1 en X 2	X 1 en X 2
W 3	–	–
W 4	X 3	X 3
W 5	X 4	X 4
W 6	X 5	X 5
W 7	X 6	X 6
W 8	X 7	X 7
W 9	X 8	X 8
Artikel: X 1 t/m X 5	Y 1 t/m Y 5	Y 1 t/m Y 5
X 6	–	–
X 7 en X 8	Y 7 en Y 8	Y 6 en Y 7
X 9	Y 10	Y 9
X 10	Y 11	Y 10
X 11	–	–
X 12	Y 13	Y 11
Y 1 t/m Y 3	Z 1 t/m Z 3	Z 1 t/m 3
Y 4, eerste lid	Z 4	Z 4
Y 4, tweede en derde lid	–	–
Y 5	–	–
Y 6	Z 7	Z 10
Y 7	Z 6, eerste lid	Z 9, eerste lid